

Gedeputeerde en Provinciale Staten van Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag

Tien kansen voor een nieuw college

Datum : 7 november 2014
Onderwerp : **PAL-brief 'Tien kansen voor een nieuw college'**
Ons kenmerk : PAL 2014/032
Aantal pagina's : 14; 3 (Brief) + 11 (Oproep en 10 aanbevelingen)

Geachte leden van GS en PS,

Op weg naar een nieuwe collegeperiode komen wij in deze brief tot tien aanbevelingen ter versterking van de leefomgevingskwaliteit in Zuid-Holland. Deze aanbevelingen laten zien dat er voor de provincie de komende jaren ook echt iets te kiezen valt en dat die keuzes er voor de kwaliteit van onze fysieke leefomgeving (Planet), onze welvaart (Profit) en ons welzijn (People) toe doen. Met deze aanbevelingen streven wij er uiteraard naar om het saldo van de drie P's of kapitalen integraal te vergroten op weg naar een betere leefomgevingskwaliteit, meer welvaart en meer welzijn.

Leeswijzer

Deze brief vat eerst samen **waarom** het economisch en maatschappelijk gezien verstandig is om de **omgevingskwaliteit te versterken**. Hierop volgen vier aanbevelingen die beschrijven **hoe** de provincie meer op hoofdlijnen, integraler, innovatiever, gebiedsgerichter en met meer ruimte voor samenwerking met en inzet van partners **aan die kwaliteit invulling kan geven**. De overige aanbevelingen beschrijven **wat wij per beleidsveld inhoudelijk voorstellen** om die kwaliteit te versterken. Dit gebeurt achtereenvolgens voor mobiliteit (5), economie (6), energie (7), groen en water (8), landbouw (9) en erfgoed (10).

Samenvatting

Kies voor kwaliteit

Omgevingskwaliteit is niet alleen nodig voor het bieden van een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat om talent, investeringen en werkgelegenheid in deze provincie te behouden en versterken. Omgevingskwaliteit draagt ook bij aan onze concurrentiepositie in de nationale, Europese en wereldwijde wedloop om kennis en kapitaal. Zet behoud en versterking van de omgevingskwaliteit daarom centraal in het provinciaal beleid, aangezien het provinciale takenpakket zich steeds meer op de fysieke leefomgeving richt.

Het gaat bij omgevingskwaliteit zowel om gebruikswaarde, belevingswaarde als toekomstwaarde: het zowel nu als in de toekomst nuttig en aangenaam inrichten, beheren en gebruiken van onze fysieke leefomgeving.

Geef aan die drie waarden (gebruik, beleving en toekomst) invulling in een nieuwe provinciale Omgevingsvisie en werk deze waarden verder uit in de gebiedsprofielen en in breedgedragen gebiedsvisies en gebiedsprogramma's.

Bron: Provincie Zuid-Holland (Midden-Delfland)

Aanbevelingen

1. Kies voor een Omgevingsvisie op hoofdlijnen en maatwerk per gebied

Kies voor een driedimensionale provinciale Omgevingsvisie die op hoofdlijnen invulling geeft aan gebiedsoverstijgende structuren, netwerken en opgaven en die ruimte biedt aan gebiedsgerichte invulling samen met medeoverheden, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en burgers. Laat integrale gebiedsvisies hierop aansluiten.

2. Kies voor afbouw van sectoraal beleid

Geef aan provinciaal thematisch beleid vooral invulling via de integrale Omgevingsvisie en integrale gebiedsvisies. Hierdoor worden afwegingen tussen sectorale belangen zowel op hoger schaalniveau (de Omgevingsvisie) als lager schaalniveau (de gebiedsvisies) van aanvang af inzichtelijk.

Investeer de provinciale mensen en middelen die door een Omgevingsvisie op hoofdlijnen en afbouw van sectoraal beleid vrijkomen in samenhangend gebiedsbeleid (zie volgende aanbeveling).

3. Kies voor samenhangende gebiedsvisies met draagvlak

De provinciale meerwaarde zien wij met name in het samen met gebiedspartners en deskundigen ontwikkelen van robuuste en samenhangende integrale gebiedsvisies en -programma's. Benut daarbij de gebiedsprofielen ter versterking van de gebiedskwaliteit en identiteit. Een versterkte gebiedsinzet draagt bij aan meer samenhangend en concreet provinciaal beleid en aan een in de buitenwereld actievere en meer zichtbare provincie.

4. Kies voor combinatie en transformatie van functies

Kies in de drukke en dichtbevolkte provincie voor combinatie en transformatie van functies om de gewenste economische, sociale en ecologische ontwikkeling mogelijk te maken en de beperkte ruimte beter te benutten en kwalitatief te versterken. Zorg ervoor dat al die ontwikkelingen een maatschappelijke meerwaarde hebben en zo mogelijk bijdragen aan de kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

5. Kies voor bereikbaarheid met kwaliteit

Kies bij het verbeteren van bereikbaarheid vooral voor het beter benutten, verknopen en het kwalitatief verbeteren en verduurzamen van de bestaande netwerken voor auto, OV en fiets, over water, door de lucht en buis en onder de grond. Benut daarbij de kansen van het toenemend (elektrisch) fietsgebruik.

Benut ook de kansen die de snelle technologische ontwikkeling biedt, waaronder de opkomst van mobiel internet. Hierdoor worden b.v. zaken als auto delen en je per auto laten vervoeren een stuk eenvoudiger en voordeliger en kan dit mogelijk als alternatief of aanvulling gaan fungeren voor het regionaal OV.

6. Kies voor schone en slimme groei

Groei waarbij wij ons inkomen schoner en slimmer verdienen: met meer inzet van kennis en minder inzet van eindige grondstoffen en energie.

Werk aan innovatief, slim en samenhangend gebiedsbeleid waarvan economie een integraal onderdeel vormt. Innovatie is gebaat bij het bieden van experimenteerruimte en ondersteuning aan koplopers en vernieuwers.

Ook het opruimen van belemmerende regels helpt, waaronder provinciale regels die maatschappelijke gewenst meervoudig ruimtegebruik en ruimtelijke transformatie, o.a. ter bestrijding van leegstand, in de weg staan.

Zet ter bevordering van de innovatie uiteraard ook in op het verbeteren van de samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven en kenniscentra en tussen en binnen ketens.

7. Kies voor energietransitie en -besparing

De energietransitie van de nu nog in hoge mate op inzet van fossiele grondstoffen gebaseerde sectoren chemie en energie, transport en logistiek en de glastuinbouw vormt een grote opgave die aanzienlijke kansen biedt om van Zuid-Holland een duurzame economische topregio te worden.

Zet via slimme stedelijke verdichting en via modal shift (b.v. van weg naar water of auto naar fiets) bij aan energiebesparing en zet in op verduurzaming van onze economie (zie 6) en energievoorziening. Versterk de provinciale inzet op het warmtenet en werk aan het duurzame energielandschap van de toekomst.

8. Werk aan groenrealisatie en groenblauwe dooradering

Realiseer ook de komende jaren de in de Beleidsvisie Groen opgenomen doelen voor realisatie van natuur en het versterken van de recreatieve beleving van natuur- en recreatiegebieden.

Versterk ook de groenblauwe dooradering, met name waar dit stad en land verbindt. Dit draagt vaak op een aantrekkelijke en kosteneffectieve wijze bij aan een klimaatbestendige en waterrobuuste leefomgeving om schade door hitte en droogte, maar ook door overstroming en extreem weer tegen te gaan. Die dooradering draagt ook bij aan hogere vastgoedwaarden, meer beweging en buiten zijn en een betere gezondheid van onze inwoners.

9. Kies voor verbreding en structuurversterking van de landbouw

Ondersteun investeringen in verbrede landbouw waar dit het meest rendeert (doorgaans rond de stad) en bied daarbuiten ruimte voor structuurversterking, waar dit bijdraagt aan het rendement van de agrarische bedrijfsvoering en bijdraagt of geen of beperkt afbreuk doet aan andere maatschappelijke waarden.

10. Kies voor behoud door ontwikkeling en beleving van erfgoed

Bied ruimte aan eigenaren en gebruikers van dit erfgoed voor herbestemming en ontwikkeling waar dit bijdraagt aan behoud, revitalisatie, benutting en beleving.

Bouw het succesvolle erfgoedlijnenbeleid van de afgelopen jaren samen met partners verder uit en maak dit onderdeel van een hoogwaardig en robuust recreatief routenetwerk, zodat ons erfgoed door bewoners en bezoekers nog intensiever benut en beleefd wordt en ook onze vrijetijdseconomie hiervan profiteert.

Behoud, benutting en beleving van erfgoed draagt niet alleen bij aan onze identiteit, maar blijkt vaak ook maatschappelijk lonend.

Wij wensen u veel succes bij de verkiezingen op 18 maart, bij het vormen van een nieuw college en coalitieakkoord en met het vorm en inhoud geven aan politiek en bestuur de komende collegeperiode. Wij zien een reactie op deze brief met belangstelling tegemoet.

De Provinciale Adviescommissie Leefomgevingskwaliteit van Zuid-Holland,

Jan (J.J.) Helder

Jos (J.M.) Brouwer

W.G.

W.G.

Voorzitter

Secretaris

Kies voor kwaliteit

Bron: Provincie Zuid-Holland (Gebiedsprofiel Duin- en bollenstreek)

Omgevingskwaliteit is nodig voor het bieden van een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat om talent, investeringen en werkgelegenheid in deze provincie te behouden en versterken. Omgevingskwaliteit draagt bij aan onze concurrentiepositie in de nationale, Europese en wereldwijde wedloop om kennis en kapitaal. Die kennis en dat kapitaal zijn niet alleen nodig om onze innovatiekracht en concurrentiepositie te versterken, maar ook om publieke en private investeringen in de versterking van de ruimtelijke en leefomgevingskwaliteit te kunnen doen. Dit inzicht wordt breed gedeeld. Zo opent het rapport [Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie](#) met de zin: 'Een goede kwaliteit van de leefomgeving is een basisvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en goed functionerende steden.' Verder meldt de [ING](#) in haar recente kwartaalbericht: 'innovatiepotentieel staat en valt met de beschikbaarheid van kenniswerkers en daarmee is het woon- en leefklimaat van een gebied een belangrijke factor.'

Zet behoud en versterking van de **omgevingskwaliteit centraal in het provinciaal beleid**. Dit sluit ook aan bij de ontwikkelingen van de afgelopen jaren, waarbij door overdracht van rijkstaken op het vlak van ruimte en groen naar de provincie, het provinciaal takenpakket zich steeds meer richt op de fysieke leefomgeving. Provinciaal beleid inzake ruimte, mobiliteit, water en groen, economie, energie en erfgoed heeft invloed op de omgevingskwaliteit. Zo is dit beleid direct van invloed op hoe wij wonen, werken, reizen en recreëren en de beleving daarbij van ons landschap, water, natuur en erfgoed. Het gaat bij omgevingskwaliteit zowel om de gebruikswaarde, belevingswaarde als toekomstwaarde: het zowel nu als in de toekomst nuttig en aangenaam inrichten en gebruiken van onze fysieke leefomgeving (Planet), waardoor ook welvaart (Profit/Prosperity) en welzijn (People) toenemen. In ons advies [Ruimte voor kwaliteit](#) op weg naar de Visie Ruimte en Mobiliteit treft u onze adviezen om die drie waarden te versterken.

Bron: Provincie Zuid-Holland (kust)

In ons advies [Leiden de richtpunten tot meer kwaliteit?](#) constateren wij dat in de vigerende provinciale Visie Ruimte en Mobiliteit deze drie waarden (gebruik, beleving en toekomst) slechts beperkt zijn uitgewerkt en ingevuld. Dit geldt ook voor het Programma ruimte. Geef aan die drie waarden op hoofdlijnen invulling in een nieuwe integrale provinciale Omgevingsvisie en werk deze waarden verder uit in de gebiedsprofielen en in breedgedragen gebiedsvisies en gebiedsprogramma's. Maak met name bij de ontwikkeling van die Omgevingsvisie van aanvang af gebruik van de provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit Abe Veenstra.

Het schoner, stiller en veiliger maken van de leefomgeving draagt bij aan de ontwikkeling van die drie waarden. Zo draagt dit direct bij aan de belevingswaarde en vergroot het ook de mogelijkheden om (desgewenst) te intensiveren en verdichten (nu en in de toekomst) binnen de bestaande milieugrenzen, wat ook bijdraagt aan de gebruikswaarde en toekomstwaarde.

Beschouw ruimtelijke kwaliteit dus niet als een toegevoegde waarde, maar als een intrinsiek onderdeel en hoofddoel van het provinciaal beleid. Of in de woorden van provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit Abe Veenstra: 'ruimtelijke kwaliteit is niet de kers op de taart, maar de gist in het deeg'.

De komende collegeperiode niet in omgevingskwaliteit investeren ontraden wij, omdat dit niet bijdraagt aan behoud en werving van kennis en kapitaal, maar het tegenovergestelde bewerkstelligt. Het is nu juist de bedoeling om de komende jaren in Zuid-Holland de weg omhoog te hervinden en versterken, waarbij meer omgevingskwaliteit leidt tot het aantrekken van meer kennis en kapitaal en meer kennis en kapitaal leidt tot meer investeringen (zowel publiek als privaat) in de omgevingskwaliteit: de gewenste opwaartse spiraal.

Aanbevelingen

1. Kies voor een Omgevingsvisie op hoofdlijnen en maatwerk per gebied

Bron: Provincie Zuid-Holland (Gebiedsprofiel Hollands plasseengebied)

Kies voor één integrale en driedimensionale provinciale Omgevingsvisie (dus inclusief de ondergrond), die op hoofdlijnen invulling geeft aan gebiedsoverstijgende structuren, netwerken en opgaven. Bij die netwerken gaat het zowel om het hoogdynamische stedelijke en infrastructuurnetwerk (het 'rode' netwerk) als het laagdynamische netwerk van natuur en water (het 'groenblauwe' netwerk). Benut bij het ontwikkelen van die visie de provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit.

In zo'n Omgevingsvisie komt al het provinciale ruimtelijke en omgevingsbeleid samen voor werken, wonen, reizen, recreatie, natuur, water, landbouw, landschap, erfgoed en milieu. Maak die Omgevingsvisie beperkt van omvang, zodat ruimte wordt geboden aan een gebiedsspecifieke invulling en aanpak, waarin de provincie mede op basis van de gebiedsprofielen en samen met partners in breedgedragen gebiedsvisies al die zaken nader invult en uitwerkt. Elke gebiedsvisie is primair van en voor alle partijen in het gebied (overheden, ondernemers, burgers en maatschappelijke organisaties).

De provinciale Omgevingsvisie en -verordening vormen samen met het overige (sectorale) provinciale beleid de provinciale kaders voor die gebiedsvisies.

2. Kies voor afbouw van sectoraal beleid

Bron: [Zuidvleugel.nl](https://www.zuidvleugel.nl) (Integrale gebiedsvisie Deltapoort)

Geef aan provinciaal thematisch beleid vooral invulling via de integrale Omgevingsvisie en integrale gebiedsvisies. Voorkom verkokering en sectorale visies door aan provinciaal thematisch beleid invulling te geven aan de hand van de integrale Omgevingsvisie en integrale gebiedsvisies. Hierdoor worden afwegingen tussen sectorale belangen zowel op hoger schaalniveau (de Omgevingsvisie) als lager schaalniveau (de gebiedsvisie) van aanvang af inzichtelijk. Positieve consequentie hiervan is dat de provinciale inzet vooral buiten het provinciehuis en in die gebieden plaats zal vinden. Gebiedspartijen worden waar nodig in inhoud, organisatie en aanpak ondersteund en worden ook waar nodig aan de hand van in de provinciale Omgevingsvisie en -verordening vastgelegde kaders op hoofdlijnen bijgestuurd. Wij verwachten dat dit bij zal dragen aan de provinciale zichtbaarheid, beleidseffectiviteit en meerwaarde.

3. Kies voor samenhangende gebiedsvisies met draagvlak

Bron: [Bosch-slabbers.nl](https://www.bosch-slabbers.nl) (gebiedsprofiel Midden-Delfland)

In de ruimtelijke ontwikkeling verschuift de focus richting kleinschaliger ontwikkelingen met ruimte voor maatwerk en oog voor omgevingskwaliteit.

Om regio's en gemeenten waar nodig bij gebiedsontwikkeling te ondersteunen pleiten wij ervoor dat de provincie samen met gebiedspartners en deskundigen samenhangende en breedgedragen gebiedsvisies ontwikkelt: robuuste toekomstvisies op het (al dan niet stedelijk) landschap, de regionale infrastructuur, het watersysteem en de daarbij passende functies en verdien capaciteit die in gebiedsprogramma's verder worden ingevuld en uitgewerkt.

Maak een integrale gebiedsvisie die een wenkend perspectief en kaders (houvast) biedt voor gebiedsontwikkeling. Vanuit die samenhangende visie zal per locatie een keuze moeten worden gemaakt voor behoud en intensivering van de huidige functie, voor functieverbreding of voor transformatie.

Vanuit een samenhangende gebiedsvisie wordt b.v. eerder voorkomen dat bij een weidevogelgebied bos wordt aangeplant of dat de inrichting en het beheer van (nieuwe) natuurgebieden strijdig is met provinciaal faunabeleid (zoals ten aanzien van ganzen). Ook komen in een gebiedsvisie dilemma's en beleidskeuzes sneller en beter in beeld. Dit geldt bijvoorbeeld voor bereikbaarheid versus landschappelijke kwaliteit. Zo wordt de capaciteit van het wegennet via de aanleg van een nieuwe parallelstructuur met een doorgaande baan en een nieuwe snelwegafslag weliswaar vergroot, maar zal dit niet bijdragen aan de landschappelijke kwaliteit. Zo zal een nieuw light-railstation het OV-netwerk versterken, zonder de vraag te beantwoorden of dit ruimtelijk gezien wel op de beste plek ligt en of dit ook een prettig station is om te verblijven, omdat dat vaak sterk afhangt van omliggende voorzieningen. Een integrale gebiedsaanpak vergroot ook hier de kans op een betere oplossing.

De provinciale meerwaarde zien wij met name bij en door de ontwikkeling met partners van die integrale gebiedsvisies en gebiedsbeleid. Benut bij het opstellen van die gebiedsvisies de gebiedsprofielen. Maak die visies en profielen bij voorkeur driedimensionaal, dus inclusief de waarden en functies van en in de ondergrond.

Zie het (stedelijk) landschap als een dynamische ontwerpogave: de eisen en wensen aan het landschap zijn immers continu aan verandering onderhevig.

4. Kies voor combinatie en transformatie van functies

Bron: Grontmij.nl (Dak Sijtwendetunnel)

Zoals de provinciale [Agenda Ruimte 2015](#) ook beschrijft verschuift het zwaartepunt van de economische ontwikkeling in Nederland en Zuid-Holland steeds meer naar de (grote) steden. Bied zowel in de stad als daarbuiten ruimte aan combinatie en transformatie van functies, waardoor de bestaande ruimte beter wordt benut.

Nu de grootschalige nieuwe uitleg van stedelijke functies als wonen, werken en reizen grotendeels achter ons ligt dient de aandacht zich met name te richten op intensivering of juist verbreding van functies en op herstructurering en transformatie. Zorg ervoor dat al die ontwikkelingen een maatschappelijke meerwaarde hebben en zo mogelijk bijdragen aan de omgevingskwaliteit. Zie daarvoor ook ons advies op weg naar de Visie Ruimte en Mobiliteit: [Ruimte voor kwaliteit](#).

Die maatschappelijke meerwaarde kan onder meer via maatschappelijke kosten-baten analyses (MKBA's) inzichtelijk worden gemaakt. Zet dit instrument met name in bij grotere ruimtelijke en infrastructuurprojecten, die vele miljoenen aan publieke investeringen vergen. Pas bij kleinere projecten en plannen een beknopte kwalitatieve benadering toe, zoals de provinciale duurzaamheidschecklist, die inzicht biedt in de effecten op People, Planet en Profit, conform ons advies over de [Duurzaamheidsparagraaf bij beleidsontwikkeling](#).

5. Kies voor bereikbaarheid met kwaliteit

Bron: provincie Zuid-Holland (transferium Leiden)

[Kies voor bereikbaarheid met kwaliteit](#) luidt ook de titel van ons advies over het Programma Mobiliteit. Aangezien de automobilititeit en ook het autobezit - zowel door economische stagnatie als door structurele veranderingen als de trek naar de stad en voortgaande digitalisering - de afgelopen jaren vrijwel is gestabiliseerd, dient de aandacht zich steeds meer te richten op het beter benutten en verknopen en het kwalitatief verbeteren van de bestaande netwerken voor auto, OV en fiets, over water, door de lucht en onder de grond. In ons advies [Ruimte voor kwaliteit](#) over de Visie Ruimte en Mobiliteit wordt nader ingegaan op hoe die verknoping van modaliteiten kan worden ingevuld. Die verknoping vraagt o.a. om goede overstappunten, vooral tussen auto, fiets en openbaar vervoer, waaronder met voldoende en veilige parkeergelegenheid voor auto en fiets.

Speel beleidsmatig beter in op het toenemend fietsgebruik (met name trapondersteund), omdat dit ruimte en energie spaart en de gezondheid bevordert. Met name het elektrisch fietsgebruik, waaronder de komst van de speed pedelec (zie de video [40 zonder moeite](#)), vergroot de actieradius en kan de filedruk verminderen (en investeringen in uitbreiding van het wegennet beperken), maar stelt wel extra eisen aan de kwaliteit, veiligheid en capaciteit van het fietsnetwerk. Die kwaliteit is vaak nog niet op orde, volgens het bericht [CROW aan de slag met SWOV-advies voor betere fietsinfra](#). Uit een recente enquête blijkt dat bijna de helft van de gemeenten niet kan zeggen of hun fietsinfrastructuur voldoet aan de Ontwerpwijzer Fietsverkeer. Het gaat daarbij om basale zaken als de breedte van fietspaden, ribbelmarkering vóór fietspaaltjes en obstakelvrije routes. Zorg dat de provinciale fietspaden op orde zijn en breid met name rond en tussen de steden de capaciteit verder uit. Zo blijken bij de fietsroute Brainport Avenue Eindhoven, die daar de kennisinstellingen met elkaar verbindt, de maatschappelijke baten een factor 5 groter dan de kosten. Zie voor de beschrijving en illustraties van deze fietsroute het PAL-advies [Met hart en hoofd voor groen](#) (p.11-12). De Statenfractie van de PVDA kwam onlangs met een enigszins vergelijkbaar [Voorstel](#) om met een sciencefietspad de steden op de kennis-as Leiden, Delft en Rotterdam met elkaar te verbinden. Zie ook het artikel [Fietsroute tussen Leiden, Delft en Rotterdam](#).

Ook de snelle technologische ontwikkeling en opkomst van mobiel internet biedt kansen om de mobiliteit kwalitatief te verbeteren en te verduurzamen. Hierdoor worden zaken als autodelen (o.a. ConnectCar, SnappCar en BlaBlacar en WeGo, zie [Deelauto.nl](#) voor alle mogelijkheden in Nederland) en je per auto laten vervoeren (o.a. Uber en Rentabob) eenvoudiger en voordeliger dan per traditionele taxi. Het autodelen is volgens het Trouw-artikel [De eigen auto raakt langzaam uit de tijd](#) snel in opkomst: het aantal deelauto's is in Nederland in 1 jaar tijd mee dan verdubbeld. Het gaat om een stedelijke trend en absoluut gezien (nog) om kleine aantallen. Het (betaald of onbetaald) meerijden kan mogelijk ook als alternatief of aanvulling gaan fungeren voor het regionaal openbaar vervoer om de bereikbaarheid van het platteland op peil te houden en te verbeteren.

Daarnaast heeft elektrificatie van het vervoer maatschappelijk gezien vele voordelen, vooral als die stroom duurzaam wordt opgewekt.

Verder biedt het automatisch en gekoppeld rijden kansen om het wegennet beter te benutten, energie te besparen en de verkeersveiligheid te vergroten. Ook de opkomst van intelligente transportsystemen biedt maatschappelijk gezien voordelen, o.a. om het transportnetwerk beter te benutten en brandstof te besparen.

Bereikbaarheid met kwaliteit vraagt ook om het verbeteren van de landschappelijke inpassing en luchtkwaliteit en het verminderen van de fossiele energie-inzet, op weg naar schoon, stil en veilig vervoer.

6. Kies voor schone en slimme groei

Bron: Venntiv.com (biobased economy)

Kies voor schone en slimme groei, waarbij wij in Zuid-Holland ons inkomen verdienen met meer inzet van kennis en minder inzet van eindige grondstoffen en energie. Volgens het rapport [SMART future](#) van ABN-AMRO leidt slimme technologie tot doorbraken in alle economische sectoren, waarbij voor provinciaal beleid vooral die op het vlak van landbouw, mobiliteit, wonen en werken relevant zijn. Kies voor meer gebiedsgericht beleid, waarin economische ontwikkeling wordt gezien in samenhang met de ontwikkeling van ruimtelijke en leefomgevingskwaliteit. Dit sluit aan bij ons advies [Tijd voor slim en samenhangend provinciaal beleid!](#) op weg naar de provinciale [Beleidsvisie regionale economie en energie](#) om te komen tot innovatief, slim en samenhangend provinciaal beleid waarvan economie een integraal onderdeel vormt.

Innovatie is gebaat bij het bieden van experimenteerterruimte en ondersteuning aan koplopers en vernieuwers. De opkomende deeleconomie, waarbij auto's, huizen, kleding en ook andere goederen worden gedeeld, biedt ook mogelijkheden om ecologisch te verduurzamen.

Innovatie is ook gebaat bij het opruimen van belemmerende regels, waaronder provinciale regels die maatschappelijk gewenst meervoudig ruimtegebruik en ruimtelijke transformatie belemmeren. Met name de grote en vaak toenemende leegstand van agrarisch vastgoed, winkels, kantoren en bedrijfsterreinen vraagt om meer ruimte voor combinatie en transformatie van functies (zie aanbeveling 4) om die objecten en gebieden te revitaliseren.

Verder is innovatie gebaat bij een betere samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en kenniscentra en binnen en tussen ketens (keteninnovatie). Zet als provincie sterker in op de bevordering daarvan, want Zuid-Holland heeft samen Flevoland volgens de [ING](#) het meest aan innovatiepotentieel te winnen. De samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen laat in deze provincie ook nog veel te wensen over.

De glastuinbouw is een innovatieve sector die ook naar de toekomst toe zich sterk zal moeten blijven vernieuwen om in de internationale concurrentiestrijd overeind te blijven. Volgens de Rabobank kan deze sector slechts [Floreren met flexibiliteit](#). Wij zien met name kansen voor meer export van technologie en kennis in plaats van producten.

7. Kies voor energietransitie en -besparing

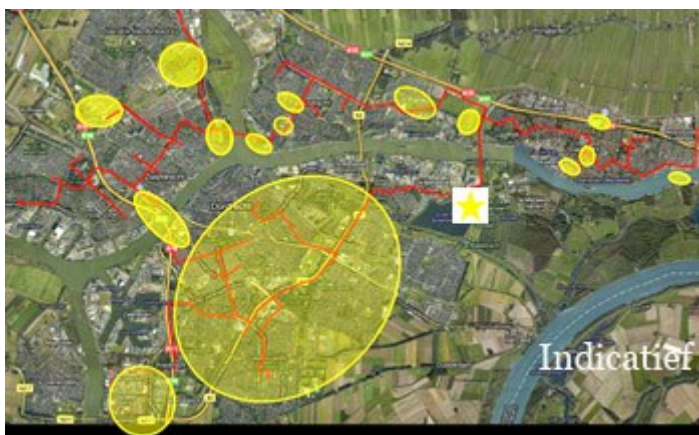

Bron: Provincie Zuid-Holland (dak provinciehuis)

Het Nationaal energieakkoord vraagt van de provincie om meer inzet op transitie en besparing. Die energietransitie is zowel economische als ecologisch noodzakelijk.

Die transitie van de nu nog in hoge mate op inzet van fossiele grondstoffen gebaseerde sectoren chemie en energie, transport en logistiek en de glastuinbouw vormt een grote opgave die aanzienlijke kansen biedt om van Zuid-Holland een duurzame economische topregio te worden, die meer circulair en biobased en meer op inzet van kennis is gebaseerd. Wij missen in de Visie Ruimte en Mobiliteit een stevige inzet op ruimtelijk beleid om via slimme stedelijke verdichting en op mobiliteitsbeleid om via modal shift (b.v. van weg naar water of auto naar fiets) bij te dragen aan energiebesparing. Zie voor een nadere toelichting ons advies [Ruimte voor energiebesparing en -transitie](#).

Versterk de provinciale inzet op het warmtenet, waarbij nu ook de [Eerste stap is gezet voor de Warmterotonde](#) en werk aan het duurzame energielandschap van de toekomst. Mondiaal geldt dat de [Investerings in groene energie sterk stijgen](#), maar dat Nederland daarbij achterblijft. Zo is volgens prognoses van het International Energy Agency (IEA) zonne-energie over 35 jaar wereldwijd de belangrijkste stroombron. In Duitsland is dat nu al het geval. Nederland blijft daarbij achter. De [Nationale Energieverkenning](#) verwacht dat het aandeel hernieuwbare energie in 2020 in Nederland 12 procent zal bedragen, waarmee de kabinetsdoelstelling van 14% dus niet wordt gehaald. Volgens het Ecofys-rapport [Subsidies en kosten van EU energie](#) is windenergie nu al goedkoper dan fossiel als de externe kosten (waaronder klimaat) in de prijs worden verrekend. In bredere zin meldt het [IPCC: uitstel maakt kosten klimaatbeleid hoger](#).

Bron: Provincie Zuid-Holland (warmtenet)

8. Kies voor groenrealisatie en groenblauwe dooradering

Bron: WageningenUR.nl (groenblauwe schakels)

Uit onderzoek blijkt dat verblijf in en aanwezigheid van natuur en water ons gelukkiger en productiever maakt en vastgoedwaarden vergroot. O.a. in ons advies over de groenconferentie [Met hart en hoofd voor groen](#) (2012) en over de Noordwestelijke Oeververbinding (Blankenburgtunnel) [Kies voor bereikbaarheid en omgevingskwaliteit](#) (2011) constateerden wij dat vooral voor de stedeling in de Deltametropool en in Zuid-Holland dit groen en water vaak beperkt voorhanden en is het groene buitengebied vaak lastig is te bereiken.

De provinciale Beleidsvisie Groen bevat heldere doelstellingen ten aanzien van de realisatie van natuur (het Nationaal natuurnetwerk binnen onze grenzen) en het versterken van de recreatieve beleving van natuur- en recreatiegebieden. Het is zaak om ook de komende jaren die doelstellingen te realiseren. Zo beschikt de provincie over gronden (van het voormalige Bureau Beheer Landbouwgrond: BBL) en zijn de financiën van het huidige beheer op orde. Neem, nu de voor natuurrealisatie sterk tot vertraging leidende discussie over gronddoorlevering op basis van de vrijstellingsverordening van de Europese Unie is afgerond, op basis van doorgevoerde bezuinigingen en gesloten gebiedsdeals die realisatie met kracht ter hand.

In analogie met de erfgoedlijnen wordt er steeds meer gebiedsgericht en op basis van cofinanciering gewerkt. Samenwerking met andere sectoren als de gezondheidszorg en culturele instellingen biedt nieuwe kansen voor de provincie om samen met partners aan het natuur- en landschapsbeleid invulling te geven. Steeds meer mensen zetten zich actief in voor hun leefomgeving als onderdeel van de participatiesamenleving. De ondersteuning van vrijwilligers in de breedste zin van het woord is daarbij cruciaal, waarbij [De Groene Motor](#) een belangrijke rol vervult.

Groenblauwe dooradering draagt bij aan een klimaatbestendige en waterrobuuste leefomgeving en kan op aantrekkelijke en kosteneffectieve wijze invulling geven aan de [Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie](#) om schade door hitte en droogte, maar ook door overstroming en extreem weer tegen te gaan.

Uit maatschappelijke kosten baten analyses (MKBA's) blijkt het groenblauw dooraderen van het landschap met natuurrijke sloten, oevers, dijken, wegbermen en akkerranden en met robuuste ecologische verbindingen maatschappelijk gezien vaak aantrekkelijk te zijn. Zo laat de MKBA van Witteveen+Bos zien, verschenen in het rapport [Investeren in het Nederlandse landschap; opbrengst: geluk en euro's](#), dat groenblauwe dooradering in de Hoeksche Waard een zeer batig maatschappelijk saldo heeft: iedere geïnvesteerde euro levert hier maatschappelijk gezien grofweg het dubbele op. Naarmate een gebied dichter is bevolkt, wat in het dichtbevolkte en stedelijke Zuid-Holland vaak het geval is, is het maatschappelijk saldo van die groenblauwe dooradering positiever, omdat er meer bewoners zijn die hiervan profiteren. Daarnaast profiteren uiteraard ook (buitenlandse) bezoekers hiervan en de recreatieve en toeristische sector.

Uitzicht op en nabijheid van groen en water dragen direct bij aan hogere vastgoedwaarden (5 tot 30%, zie ons conferentieadvies [Met hart en hoofd voor groen](#) uit 2012).

Die groenblauwe dooradering maakt niet alleen het landschap aantrekkelijker, maar zorgt o.a. ook voor een betere waterkwaliteit, meer waterberging, meer natuurwaarden en een betere recreatieve en toeristische ontsluiting.

De maatschappelijke baten van een beter toegankelijk en aantrekkelijker landschap vertalen zich ook in hogere vastgoedwaarden, meer beweging en buiten zijn, een betere gezondheid en meer welzijn van onze inwoners. Want mede door een gebrek aan tijd en beweging buiten meldde de Volkskrant onlangs [Randstedeling wordt eenzaam en dik](#), op grond van de [Toekomstverkenning ziekten en aandoeningen in 2020](#). Een aantrekkelijke groene omgeving draagt bij aan fysieke activiteit en sociale interactie buiten en daarmee aan onze gezondheid en ons welzijn.

Nu de publieke middelen voor natuur en water naar verwachting ook de komende jaren schaars zullen blijven, is het des te meer zaak deze daar in te zetten waar ze maatschappelijk meervoudig en per saldo het meest renderen. Kies daarom voor meer natuur- en waterinclusief provinciaal beleid (voor ruimte, recreatie, erfgoed, landbouw, wonen en werken).

9. Kies voor verbreding en structuurversterking van de landbouw

Bron: Groengoud.nl (Midden-Delfland)

Stimuleer verbrede landbouw vooral waar dit zowel maatschappelijk als economisch het meest rendert (doorgaans rond de stad) en bied daarbuiten de ruimte aan structuurversterking waar dit bijdraagt aan het rendement van de agrarische bedrijfsvoering en geen of beperkt afbreuk doet of bijdraagt aan andere maatschappelijke waarden.

Verbrede landbouw (o.a. met recreatie, natuur en zorg) heeft maatschappelijk gezien per saldo (uit oogpunt van leefomgevingskwaliteit, samenleving en economie) vaak vele voordelen, maar is economisch gezien op dit moment doorgaans minder aantrekkelijk dan intensivering, waardoor die verbreding de afgelopen jaar stagneert. Stimuleer als overheid die verbreding daar waar dit maatschappelijk gezien het meeste rendert en benut daarbij waar mogelijk EU-middelen. Zie daarvoor ook ons advies [Benut het GLB voor een vitaal en aantrekkelijk platteland](#). MKBA's kunnen helpen dit maatschappelijk rendement inzichtelijk te maken. Neem verder ook belemmeringen die verbreding in de weg staan - o.a. in de vorm verordeningen en vergunningen - zoveel mogelijk weg.

Structuurversterking is vaak nodig om de economische vitaliteit van de landbouw op peil te houden. Agrarische ondernemers zullen uit rendementsoverwegingen binnen de wettelijke regels veelal streven naar schaalvergroting en intensivering. Laat die schaalvergroting zo min mogelijk ten koste gaan van maatschappelijke waarden, waaronder van landschap en natuur.

Het SER-rapport [Waarden van de landbouw](#) zet systematisch uiteen wat die maatschappelijke waarden of diensten zijn. Hierbij zijn naast de plattelandseconomie voor provinciaal beleid vooral landschap&recreatie, milieu&klimaat, natuur en water van belang.

Waar intensivering vaak economisch noodzakelijk is, hoeft dit niet altijd maatschappelijk wenselijk te zijn. Het is zaak om daar als overheid een scherp oog voor te hebben. Laat die intensivering bijvoorbeeld niet ten koste gaan van de

bodemstructuur, waardoor het bodemleven, de bodemvruchtbaarheid en weerstand tegen ziekten en plagen.

Gebiedspartijen zullen per gebied en locatie onderling uit moeten maken in hoeverre zij die schaalvergroting en intensivering willen faciliteren of willen inzetten op verbreding, verduurzaming of transformatie van de landbouw. Dit is veelal een kwestie van gebiedsgericht maatwerk. Betrek bij het gebiedsbeleid de bezitters en gebruikers van de agrarische gronden, aangezien de landbouwgronden tweederde van het groen in Zuid-Holland beslaan en helft van het oppervlak van deze provincie.

10. Kies voor behoud door ontwikkeling en beleving van erfgoed

Bron: VN.nl (Kinderdijk)

Behoud van erfgoed blijkt niet alleen uit oogpunt van cultuur, landschap en identiteit, maar ook maatschappelijk gezien per saldo vaak aantrekkelijk. Zo blijkt uit de MKBA van de provincies Utrecht, Gelderland en Overijssel naar de instandhouding van [Landgoederen en buitenplaatsen](#) dat de maatschappelijke baten de kosten veelal overstijgen. De baten van landgoederen en buitenplaatsen zijn hoger naarmate ze dichter bij bevolkingsconcentraties liggen, want dan zijn er meer mensen die ervan kunnen genieten (de 'baathouders' in MKBA-jargon). Deze resultaten doen vermoeden dat ook in het relatief dichtbevolkte Zuid-Holland investeringen in landgoederen en de recreatieve routes die ze verbinden maatschappelijk lonen.

Instandhouding van erfgoed is naast moreel en cultureel verantwoord doorgaans ook economisch verstandig. Ook het beter beleefbaar maken en benutten van ons erfgoed draagt hieraan bij.

Ter behoud van het erfgoed is ontwikkeling in de vorm van herbestemming of hergebruik vaak nuttig en nodig, zodat het erfgoed weer aan een nieuw leven kan beginnen en van betekenis is voor de samenleving. Dit kan o.a. door bewoond beheer van monumenten mogelijk te maken en / of ook meer commercieel gebruik toe te staan (waaronder horeca of hotel). Voor religieus erfgoed geldt dat de ontkerkelijking van de afgelopen decennia heeft geleid tot veel leegstand. Dit erfgoed kan vaak alleen (zonder subsidies) voortbestaan als dit een nieuwe bestemming krijgt.

In het beter beleefbaar maken en benutten spelen zowel huidige als toekomstige eigenaren en gebruikers van dit erfgoed doorgaans de hoofdrol. Sluit met het erfgoedbeleid aan op hun initiatieven, inzichten en energie. Het succesvolle en in onze adviezen ondersteunde erfgoedlijnenbeleid van de afgelopen jaren, dat begon met denkbeeldige lijnen en mede op basis van onze adviezen uitmondde in daadwerkelijk recreatief beleefbare routes (zie o.a. ons advies [Maak ook met een sterk vaarnetwerk erfgoed en landschap beleefbaar](#)) vraagt om een verdere versterking en uitbouw, zodat deze erfgoedroutes nog intensiever door bewoners en bezoekers benut en beleefd worden. Dit draagt bij aan het historisch besef en onze identiteit en aan het draagvlak voor het behoud en de ontwikkeling van ons erfgoed en landschap ('behoud door benutting en beleving').

Geef zo mogelijk gebiedsgewijs invulling aan de routes, neem ze op in de Omgevingsvisie en maak ze integraal onderdeel van de gebiedsprofielen en gebiedsvisies en van het recreatief routenetwerk (voor varen, fietsen en wandelen).

Ontwikkel waar mogelijk Toeristische Overstappunten (TOP's) bij of rond erfgoed, zodat ze elkaar versterken.

Door een beleidsmatig bredere aanpak winnen de erfgoedroutes aan (recreatieve) kwaliteit en draagvlak: ze zijn immers aantrekkelijker naarmate hierlangs van meer waarden te genieten valt, met naast cultureel erfgoed ook landschap, natuur, water en aantrekkelijke recreatieve voorzieningen. Naarmate meer bewoners en bezoekers die routes gaan gebruiken zullen ze ook recreatief en toeristisch meer inkomsten en werkgelegenheid kunnen genereren, wat weer bijdraagt aan het maatschappelijk draagvlak voor meer publieke investeringen en financieel draagvlak voor private investeringen in erfgoed, landschap, recreatieve voorzieningen en andere ruimtelijke initiatieven en ontwikkelingen.

Bron: [Erfgoedlogies](#) (Midden-Delfland)

Volgens het [Toekomstperspectief Destinatie Holland 2015](#) van NBTC Holland Marketing moet aan de volgende 5 B's voldaan worden om toeristen te trekken: bekend, bereikbaar, beleefbaar, betaalbaar en beschikbaar (beschikbaarheid van voorzieningen van voldoende kwaliteit en capaciteit).

Een hoogwaardig en robuust recreatienetwerk draagt bij aan de bereikbaarheid en beleefbaarheid en daarmee bij aan de recreatieve en toeristische kracht van Zuid-Holland. De markt zal hier met het leveren van hoogwaardige voorzieningen op inspelen. Nederland en Zuid-Holland laten volgens dit toekomstperspectief toeristische kansen en omzet liggen, want waar het aantal buitenlandse verblijfsgasten in Nederland sinds 2000 met zo'n 17% is gestegen, blijft dit (ver) achter bij het gemiddelde voor Europa (+36%).

Volgens de ING [Zet de opmars buitenlandse toeristen door](#). Landelijk is de afgelopen 10 jaar het aantal toeristische overnachtingen met 25% gestegen. Daarmee wordt volgens de ING de buitenlandse gast steeds bepalender voor het succes van accommodatie-aanbieders. Die opmars is niet gelijk verdeeld over de provincies: de helft van deze hotelovernachtingen vindt in Amsterdam plaats en daarbuiten profiteren vooral de accommodaties in Zeeland, Drenthe en Noord-Brabant.